

vangrijke stedelijke groei die in de tweede helft van de negentiende eeuw begon en tot ver in de twintigste eeuw voortduurde. De dorpen verloren daarbij in vrijwel alle gevallen hun status als zelfstandige gemeente waarover zij dankzij de Gemeentewet van 1851 beschikten. De dorpen in kwestie waren, in volgorde van annexatie: Delfshaven (1886), Charlois en Kralingen (1895), Hoek van Holland (1914), Pernis en Hoogvliet (1934), Overschie, Schiebroek, Hillegersberg en IJsselmonde (1941) en meest recent Rozenburg (2010).

De drijvende krachten achter de annexaties waren, en zijn nog steeds, industriële ontwikkeling en havenuitbreiding.⁴ De annexaties hadden verstrekkende ruimtelijke gevolgen. De oppervlakte van het stadsgebied steeg van 750 hectaren in 1850 naar 17.500 hectaren in 1950. In dezelfde periode groeide de bevolking van 100.000 naar 600.000 inwoners. Nadat de bevolkingsaanwas eeuwenlang (1600-1850) beperkt was gebleven tot de kleine, historische stadsdriehoek, breidde Rotterdam vanaf 1850 uit en vormde zich het uitgestrekte annexatiegebied.

Twee aspecten van de moderne Rotterdamse annexatieregio, ofwel stad van vele dorpen, staan hier centraal. Ten eerste het aspect van de annexatie in comparatief perspectief, met andere woorden: hoe verhoudt de annexatiegeschiedenis van Rotterdam zich tot die van andere Hollandse steden? Ook daar kwamen in de negentiende en twintigste eeuw annexaties voor, en door vergelijking kunnen verschillen en overeenkomsten aan het licht komen die mogelijk specifieke aspecten van de Rotterdamse en andere *city-generated*

regio's verklaren. Het tweede aspect bestaat daarentegen uit een lange termijn benadering van onderaf die zich richt op de dorpen van het Rotterdamse annexatiegebied. Hoe werden deze dorpen in de loop der tijd onderdeel van de regio en welke rol speelden zij er voor, tijdens en na de annexatie?

Voor het antwoord op deze vragen wordt gebruik gemaakt van de onderzoeksresultaten van een bijzonder stads- en regionaal-historisch onderzoeksproject dat in Rotterdam in 2008 startte en in 2012 zal worden afgerond. Het belangrijkste onderwerp van deze 'Dorpengeschiedenis van Rotterdam', een initiatief van de Rotterdamse gemeenteraad, is de geschiedenis van het gebied van de door Rotterdam geannexeerde dorpen vanuit een lokaal en regionaal gezichtspunt. In het onderzoeksproject participeren de Stichting Rotterdam is vele Dorpen, het Historisch Genootschap Roterodamum en het Gemeentearchief.

Voor wat betreft het Rotterdamse annexatiegebied moet op dit punt aandacht worden besteed aan vaak gebruikte definities en terminologie rond de term 'regio'. Dit is vooral nuttig, omdat in het wetenschappelijk taalgebruik concepten als regionale geschiedenis, de identiteit van de regio en de daaraan gerelateerde constructie, deconstructie en reconstructie van regionale identiteit (of regionaal bewustzijn) verband houden met de manier waarop een regio wordt opgevat. De Rotterdamse annexatieregio vormt nogal een uitzondering die moeilijk in bestaande typologieën van regio's is in te passen. Het gebied is een uitgestrekte lokale eenheid, die in principe het gehele stadsterritorium omvat dat tot